

Kanuni Sultan Süleyman'ın Annesi Ayşe Hafsa Sultan'ın Oğluna Yazdığı Mektubun Transkripsiyonu Ve Tahlili

Transcription and Analysis of the Letter Written by Ayse Hafsa Sultan, the Mother of Suleyman the Magnificent, to Her Son

ÖZET

Multidisipliner çalışmalar, her bir disiplinin kendi metodolojisini takip ederek ortaya koyduğu bilimsel veriler ışığında, araştırmacı ve akademisyenlere, aynı konu hakkında farklı bakış açıları sunmaları dolayısıyla oldukça değerlidir. Çünkü tema aynı olsa bile, her bilim dalının takip ettiği yöntem bilim farklı olduğu için, elde edilen bulgular karşılaştırmalı olarak paydaşına sunulur ve böylece çok daha nesnel ve bilimsel bir değerlendirme ortaya konmuş olur. Bu yüzden incelenmesi yapılan mektubun hem tarihi hem de edebi değeri göz önünde bulundurulduğundan, mektup metninin söz konusu alanlardan birer bakış açısıyla tahlil edilmesi uygun görülmüştür. Öncelikle mektubun yazılmış olduğu dönem olan, on altıncı yüzyılda Osmanlı tahtında bulunan Kanuni Sultan Süleyman ve Validesi Ayşe Hafsa Sultan hakkında kısa bir tarihe yer verilmiştir. Böylece ana hatlarıyla dönem ve çalışmanın temasını oluşturan tarihi kişilikler hakkında genel bir tarihi çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, bilhassa Ayşe Hafsa Sultan hakkındaki bazı tarihi yanlışlıklar ve belirsizlikler, elde edilen yeni bulgular ışığında giderilmeye çalışılmıştır. Ardından mektup metni, transkripsiyon alfabesine uygun olarak Latin harflerine aktarılmış, daha sonra mektup günümüz Türkçesine çevrilip sadeleştirilmiştir. Son olarak söz konusu mektubun içeriğinden hareketle edebi ve tarihi önemi hakkında bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem Osmanlı Tarihi, Edebiyat, Kanuni Sultan Süleyman, Ayşe Hafsa Sultan, Mektup

ABSTRACT

Multidisciplinary studies are very valuable because they provide researchers and academics with different perspectives on the same subject in the light of the scientific data that each discipline reveals by following its own methodology. Because even if the theme is the same, since the methodology followed by each branch of science is different, the findings obtained are presented to the stakeholder on a comparative basis, and thus a much more objective and scientific assessment is put forward. Therefore, since both the historical and literary value of the letter being examined are taken into consideration, it has been deemed appropriate to analyze the text of the letter from the perspective of one of the areas in question. Firstly, a short history is given about Süleyman the Magnificent and his mother-in-law Ayşe Hafsa Sultan, who was on the Ottoman throne in the sixteenth century, the period in which the letter was written. Thus, a general historical framework has been tried to be created about the historical personalities that make up the period and the theme of the study in general terms. In addition, some historical misconceptions and uncertainties, especially about Ayşe Hafsa Sultan, have been tried to be eliminated in the light of the new findings. Then the letter text was transferred to Latin letters in accordance with the transcription alphabet, and then the letter was translated into modern Turkish and simplified. Finally, based on the content of the letter in question, an assessment has been made about its literary and historical significance.

Keywords: Early Ottoman History, Literature, Suleyman the Magnificent, Ayse Hafsa Sultan, Letter.

GİRİŞ

Dumanla haberleşmeden biraz sonra, internet teknolojisinin yaygınlaşmasından biraz önce insanların birbirlerinden haber almak için istifa etmiş olduğu bir iletişim aracı: Mektup. Bazen resmi bir makama, bazen gurbetten sılaya, bazen bir anneden evladına...

Mektuplar tarihi değerlerinin yanı sıra edebi kıymetleriyle de her daim araştırmacı ve akademisyenlerin ilgi duyduğu yazılı kültür öğeleri arasında yer almıştır. Çünkü muhatabına, yalnızca ihtiva ettiği bilgilere erişilmesi değil, yazıldığı dönemdeki dil ve kültür öğeleri hakkında da önemli bilgiler sunması, onların sıradan bir iletişim aracından fazlasına sahip olduğunun apaçık kanıtıdır.

Osmanlı arşiv malzemesi irdelenirken tesadüfen rastlanılan bu kıymetli mektubun transkripsiyonu ve tahliline geçilmeden önce, şekil ve içerik açısından mektup geleneği hakkında bir ön bilgi verilmesi uygun görülmüştür.

MEKTUBUN BÖLÜMLERİ

Osmanlı nesir kültürünün önemli bir ögesi bulunan mektuplar genel olarak yedi bölümden oluşmaktaydı. Bunlar *elkab*, *ibtidâ*, *tahallüs*, *talep*, *intiha*, *dua* ve son olarak *imzadır* (Derdiyok, 1999: 733).

M. Gökçen Daş Darıcı¹
Yasemin Gökkuş²

How to Cite This Article

Daş Darıcı, M.G. & Gökkuş, Y. (2023). "Kanuni Sultan Süleyman'ın Annesi Ayşe Hafsa Sultan'ın Oğluna Yazdığı Mektubun Transkripsiyonu Ve Tahlili" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:113; pp:7647-7652. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.70965>

Arrival: 27 June 2023
Published: 31 July 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD, Sivas, Türkiye. ORCID: 0000-0002-5592-5495

² Doktora Öğr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Böl, Tokat, Türkiye. ORCID: 0000-0001-9173-842

Elkab

Sözlükte asıl isminden başka bir isimle anılmak anlamına gelen ve Arapça kökenli bir kelime olan elkab zamanla “unvan- soyadı” anlamlarında da kullanılmaya devam etmiştir. Elkablar genel olarak rütbe ve saygı bildiren sözlerden oluşurdu.

İbtidâ

Arapça kökenli olup, sözlük anlamı bir şeyin evveli demek olan ve “beda” sözcüğünden türeyen ibtidâ, başlama, başlangıç anlamına gelmektedir. Mektuplarınsa giriş kısmını ifade eder. Bu bölümde mektuba genel olarak selam ve saygı sözleriyle başlanır. Bazen ayetlere de yer verilerek övgü ve dua sözlerine yer verilir. Her mektupta elkab bulunmadığı için, ibtidâ mektubun ilk kısmı olarak da değerlendirilebilir.

Tahallüs

Arapça “halasa” kökünden türeyen ve bir şeyden kurtulmak anlamının yanı sıra mahlas anlamına da gelen tahallüs kelimesinin, mektup bölümleri için ilk anlamının kullanılması daha uygun görülmüştür. Bu bağlamda tahallüs girizgâhtan kurutulup asıl konuya giriş olarak yorumlanmıştır.

Talep

İstemek anlamına gelen ve Türkçeye de yerleşmiş olan talep kelimesi, mektup bölümlerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Gerçi her mektupta bir talep olması gerekli değildir fakat anlatılmak istenen düşünce de bu doğrultuda değerlendirilmiştir.

İntiha

Bir şeyin sona ermesi, nihayet bulması anlamında kullanılan intiha mektupların sonuç kısmıdır. Bu kısımda, *Bâki'd-du'â*, *Baki ferman Sultânundur*; *Baki ferman ol zât-ı âlî-şânundur*, gibi kalıplaşmış söz ve ibareler kullanılır.

Dua

Genelde benzer kalıpta Allah'a yakarış şeklinde ve sonra bazen intiha bölümünden sonra yazılırdı.

İmza

Genelde sol alt köşede, mektubun kim tarafından yazıldığının anlaşılması açısından gerekli olan son bölümdür.

Kısaca özetlemek gerekirse mektuplar biçimsel olarak saygı ve selam sözleriyle başlayıp, eğer üst makama yazılıyorsa elkaplar yazıldıktan sonra talep kısmına geçilir burada bir istek, duygu veya düşünce ifade edildikten sonra dua ve güzel sözlerle uygun bir dille bitirilir.

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN VE DÖNEMİ HAKKINDA

Babası Yavuz Sultan Selim, Trabzon valisiyken, orada, 27 Nisan 1495'te doğduğunda, muhtemelen kimse onun Osmanlı tahtında yaklaşık yarım asır hüküm sürecek, en fazla sefere çıkacak ve devleti en geniş sınırlarına eriştirecek olan Osmanlı sultanı olacağını bilmiyordu. Belki amcası, Amasya Sancakbeyi Şehzade Ahmed bile, küçük kardeşi Yavuz'un oğlu Süleyman'ın doğumunu, saltanata bir rekabet olarak algılamamıştı. Ta ki 15 yaşına gelen şehzadenin sancak talebine kadar... Padişah olan dedesi II. Bayezid, şehzadeye Şebinkarahisar kazasını sancak olarak ihsan ettiğinde, amcası Şehzade Ahmed, kendi sancağına yakınlığı dolayısıyla bu atamaya itiraz etmişti. İtiraz talebi İstanbul tarafından olumlu karşılanan şehzade önce Bolu, ardından Kefe'ye sancakbeyi olarak atanmıştı. Oğlunun görev yerinin iki kez değiştirilmesi, babası Yavuz'u öfkelenmiş, bu hareket, taht iddialarını alevlendirmişti. Yavuz Sultan Selim kardeşleriyle giriştiği taht kavgasından galip çıkarken, ardında tek varis bırakmıştı: Sultan Süleyman. (Öztuna, 2014: 17; Çabuk, 1980: 11-12)

22 Eylül 1520'de babası Yavuz Sultan Selim'in vefat haberini Manisa'da sancak beyi iken öğrenen şehzade Süleyman İstanbul'a gelerek tahta çıktı. Osmanlı tarihinde eşine az rastlanılan bu olay onun kardeş kavgası yaşanmadan tahta oturmasına, dolayısıyla ülke içerisinde bir karışıklık çıkmadığı için saltanatın odağının dış meselelere yönelmesine sebebiyet vermişti. Öyle ki 30 Eylül 1520'de tahta çıkan Sultan, ilk seferini 18 Mayıs 1521'de Belgrad ve Macaristan üzerine yapmış ve Böğürdelen'i fethetmişti (Çalışır, 2020: 10). Daha sonra hemen 1522'de Rodos, 1526'da Mohaç, 1534'de Bağdat ve Tebriz, 1538'de Boğdan'ın tamamı ve Preveze, 1541'de Macaristan'ın tamamı, 1543'de Estergon, 1551'de Trablusgarp, 1553'de Safevi topraklarının bir kısmı ve 1566'da Zigetvar hâkimiyet altına alınmıştı. Kısacası babasından, yaklaşık 2.373.000 km² olarak devraldığı toprakları sadece 8 yıl gibi kısa bir süre içerisinde, iki buçuk misline, yani yaklaşık 6.557.000 km²'ye çıkaran Sultan

Süleyman'ın (Öztuna, 2014: 19) askeri ve siyasi dehasıyla ilgili olarak söylenebilecekler elbette herhangi bir biyografi çalışmasının kapsamının çok üstündedir.

Söz konusu 8 yıl içerisinde Osmanlı Devleti, Afrika kıtasına çok sağlam şekilde ayak basmış, dönemin en önemli üçüncü devleti olan Mısır-Suriye Türk Memlûk İmparatorluğunun bütününe ilhâk etmişti. Osmanlı donanması da Kızıldeniz'den, Umman Denizi'ne, Hint Okyanusu'ndan, Batı Akdeniz'e geçerek denizlerde hâkimiyet kurmuş; ayrıca Mekke, Medine ve Kudüs gibi semavî dinler için kutsal kabul edilen üç şehre hâkim olunmuştu. 750 yılından beri Abbasîlerin temsil ettiği hilafet makamı Osmanlı'ya geçtiği için, Sultan Süleyman "halife" unvanını almış (Öztuna, 2014: 20) batılıların "magnificent" doğuluların "kanuni" dediği I. Süleyman bu unvanları hak etmek için 46 yıllık saltanatının 10 yıldan fazlasını bu seferlerde geçirmişti.

Sultan Süleyman'ın yalnızca büyük bir devlet adamı veya yetenekli bir komutan olmadığı, aynı zamanda, çocuk yaştan itibaren askerlik eğitiminin yanı sıra, devrin en iyi âlimlerinden; tarih, edebiyat ve fen bilimleri alanlarında dersler alarak yetiştirildiği konusunda yerli ve yabancı kaynaklar hemfikirdir. Sultan'ın bilinen ilk hocası Hayreddin Efendi'dir. Evliya Çelebi'ye göre Trabzon'da iken sütkardeşi Kadı Ömer Efendi'nin oğlu Yahyâ ile (Beşiktaşlı Yahyâ Efendi) birlikte bir Rum'dan kuyumculuk mesleğini de öğrenmiştir. Öte yandan Muhibbî mahlası ile divanî³ bulunan Sultan Süleyman'ın şair, hattat, kuyumcu ve değerli taşlar mütehasşısı olduğu; Arapça, Farsça, Çağatayca dışında Sırpça da bildiği kaynakların ittifak ettiği başka özellikleridir (Rogers, 1993; Gökbilgin, 1999; Emecen, 2010).

AYŞE HAFSA SULTAN

"valide sultan", "ruma-i pâdişâh", "vâlide-i sa'âdetpenâh" ve yaygın olarak "mehd-i 'ulyâ" veya "mehd-i 'ulyâ-yı saltanat" gibi isimlerle anılan (Temel, 2021: 154) Padişah anneleri, yalnızca sarayın en üst düzey mensubu olarak değil, devlet kademesinde belirgin bir ağırlıkları olması dolayısıyla da Osmanlı tarihinin önemli figürlerindedir. Bunların arasından, güzelliği ve hayırseverliği ile ünlenmiş Ayşe Hafsa Sultan, eşi Yavuz Sultan Selim'in Selimî mahlasıyla yazdığı şiirlere⁴ konu olmuş, Venedik elçisi Pietro Zen'in mektuplarında (Yelçe, 2017: 178) da güzelliği ve saygınlığı ile ön plana çıkmıştır. Her ne kadar kendisine atfedilen ve hastalığı dolayısıyla Merkez Efendi'nin ona özel olarak hazırladığı mesir macunu sayesinde iyileştigiğine dair efsane, yeni tarihi bulgularla çürütülmüş⁵ olsa da kendisi özellikle Manisa şehri kültür tarihinde önemli bir değerdir.

Hastalığı veya güzelliği ile efsaneleşen Hafsa Sultan'ın kökeni ile alakalı bazı belirsizlikler ve ilmî tartışmalar söz konusudur. Osmanlı arşivinden edinilen vakfiyesinin belgelerinde adının Ayşe, Hafsa bint Abdülmuîn, baba adının da Abdülmuîn'den başka Abdülhay ve Abdurrahman şeklinde geçmesi, (TS.MA.d, 6957, 20 Şaban 929/ 4 Temmuz 1523) tarihçiler tarafından saraya câriye olarak saraya girdiğine dair güçlü kanıtlar olarak yorumlanmıştır. (Bayat, 1997: 122) Bazı kaynaklarda ise soyunun Kırım hanedanına dayandığına dair iddialar bulunmaktadır. (Hammer, 1989: 380; Konyalı, 1969: 47, 51; Yörükoğlu, 1993: 21-29). H. İnalçık, Yavuz'un Osmanlı tahtına, kayınpederi Kırım Hanı Mengli Giray'ın desteğiyle çıktığını yazmaktadır (İnalçık, 2017: 451). Fakat Hafsa Sultan'ın, Mengli Giray'ın kızı olmadığı, bahsedilen kızın, Yavuz Sultan Selim'in ilk eşi olduğu iddiası da vardır.

Tüm bu tartışmalardan azade, Osmanlı tarihinde "sultan" unvanı alan ilk kadın kabul edilen Valide Hafsa Sultan, eşi Yavuz Sultan Selim şehzadeyken Trabzon'da yaşamış, oğlu Süleyman'ın Kefe ve Manisa'daki sancak beyliği vazifelerinde onunla beraber kalmıştır. I. Süleyman tahta çıktıktan sonra, 13 yıldan uzun süre "mehd-i ulya" yani padişahın annesi olarak İstanbul'da Topkapı sarayında oturan Hafsa sultan, 19 Mart 1534'te vefat ettiğinde, eşi Yavuz Sultan Selim'in adı verilen caminin bahçesine defnedilmiştir. Sultan Süleyman daha sonra annesinin mezarının üzerine bir türbe inşa ettirmiştir (Alkan, 2014: 21).

Ayşe Hafsa Sultan'ın, Manisa'dayken yaklaşık olarak aylık altı bin akçe maaş aldığı ve bu aylığın şehzadeye ödenenin üç katı kadar olduğu, M. Alkan tarafından arşiv belgelerinden hareketle tespit edilmiştir. Zaten incelenen mektupta da bu paranın bir kısmını harcadığı ve geriye dört bin akçe kaldığını ifade etmişti. Valide Sultanların, gelirlerinin⁶ bir kısmıyla vakıflar kurarak hayır işleri yaptıklarına dair sayısız örnek mevcuttur. Ayrıca onların

³Sultan Süleyman'ın şiirlerinin en büyük kısmı gazeldir. Padişahın bütün şiirlerini toplayıp, sıraya koyarak düzenleyen şair ve yazar Draçlı Ahmed Fevri Efendi'dir (ölm. 1570). Onun düzenlediği edebiyatımızın en hacimli divânı olan Divân-ı Muhibbî, 3 defa İstanbul'da (son ikisi Latin harfleriyle) ve 1 defa Almanya'da basılmıştır. Detaylı bilgi için bkz: Yılmaz Öztuna, *Kanuni Sultan Süleyman*, Ötüken Yay., İstanbul 2014, s. 21.

⁴"Şiirler pençe-i kahrından olurken lertzân

Beni bir gözleri ahûya zebûn etti felek" dizelerini, (Gültekin, 2015: 1221) Selimî mahlasıyla yazan Yavuz Sultan Selim'in eşi Ayşe Hafsa Sultan'a yazdığı düşünülmektedir.

⁵Daruşşifa, Hafsa Sultan'ın vefatından (940/1534) sonra Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılıp 946/1539 yılında külliye ilave ettirildiği için Merkez Efendi'nin burada hekimlik yapmış olması mümkün değildir. Çünkü Merkez Efendi, şeyhinin vefatı üzerine, 936/1529 yılında Manisa'dan ayrılıp İstanbul'a gidecek ve ömrünün kalanını burada geçirecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Öztabak, *Zeytinburnu Kültür Vadisi I*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Kitap no: 54, Ed. Murad Çekin, İstanbul 2018, s. 308.

⁶16. yüzyıldan itibaren kendilerine tahsis edilen paşmaklıklar onların zenginliklerini arttıran önemli gelir kalemlerinden olmuştur. Bunlar haricinde, sefer dönüşü padişah ve sadrazamın takdim ettiği hediyeler ile dış ülkelerden gelen elçilerin sunmuş olduğu hediye ve ziynet eşyaları da onların varlıklarının bir

gelirlerine dair birden çok kalemin varlığından söz edilebilir. Örneğin hemen hemen düzenli olarak ödenen harem ve hanedan içerisindeki en yüksek maaş⁷ kendilerine aittir. Ayşe Hafsa Sultan da Saruhan, Aydın, Menteşe ve Bursa sancaklarından aldığı mülklerini, Manisa’da yaptırdığı câmi, medrese, şadırvan, mektep, imaret, hamam ve hânkahtan oluşan Hafsa Sultan (Sultaniye) Külliyesine vakfetmiştir (Alkan 2014: 21).

MEKTUBUN TRANSKRİPSİYONU

Hüve'l 'Aynü'l-Mu'in

Hzret-i Sultânım ebeddet devletehu ve saltanatahu ilâ yevmü'l- kıyâme.

Hem-vâre 'ezâyim pâzîşâhâne bâ-mîdâdî feth-i mübîn ve tevâtûr-ı naşr-ı 'azîz-i Hâk Celle zikrehu müeyyid ve muzaffer- bâd. Bi'n-nebiyyi ve Şahbihi'l-kirâm eşnâf-ı de'evât ve envâ'-ı tahıyyât

Der 'akab-ı hamîs şalâvât iblâğ ve inhâ olunur.

Qarîn icâbet- bâd. Şimdiki hâlden istimâ' olunır ki 'aynî ikbâl-İlâh ciger köşem sultânım bir mübarek sefere 'azm itmişler. Hâk Te'âlânun envâ'-ı luflufları ve feth nüşretleri ve Hzret-i Risâletün 'Aleyhi's-selâm ruhâniyeti istimdâdından mu'avenet görü ve zaferler müyesser ola. İnehu yâ semi'u ve yucîbu evvel gazâ görür. İnşâ'e Allâhu'l 'azîz. Küffâr üzerine olup mürîd-i revnâk-ı İslâm ola.

Hâk 'alîm ve şâhiddür ki gicelerde ve gündüzlerde de'evât-ı hâlişeden hâlî degülüz. Şüphe yokdur ki efdal-i tâ'ât sultân 'aleyhi's-selâm ve'l müslimîn hâzretine du'âdur. Ve ne canibe teveccüh ideceğünüz tevaqqu' budur kim bu za'îfeye tenbîh buyurasız ki du'âların ihlâsınıñ ziyâde te'sîr ve icâbetler ola.

İnşâ'e Allâhu'l 'azîz.

Râyî 'âlem-ârâyûnda rûşendür ki ol vaz' olunan emânet sultânım huşûş-çün dört biñ akçe kaldı 'ale'd-devâm oqınur. Bu za'îfenün murâdı budur ki bağıyye-i hayâtım oldukça bu ihyâ kat' olunmayup ber-devâm oqına.

Vücûd-ı sa'âdet- bahşuñuza dağı ziyâdeler gerekdür.

Sa'âdet ile sefere müteveccih olıcağ me'mûldür ki anların cihetçükleri tedârük olup ibkâsına himmet olına.

Ve benüm devletlü sultânım sen çok yıllar 'ömr göresin. Ol zağmetden halâş olımadum. Temennâm budur ki mübarek sefere göze uzak ola. 'Ömrümüz vefâ kılmaya âhîret hâkkin helâl idesiz. Bâkî râyi a'lâ tâ nefh-i sūr muzaffer ve manşûr ve mekârîh.

Havâdiş-i ez ân cenâbdur. Bi-Rabbi'l- Gâfûr.

METNİN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİLİP SADELEŞTİRİLMİŞ HALİ

Yardım eden O'dur

Hazret-i Sultan'ımın devleti ebedi olsun ve saltanatı kıyamete kadar sürsün. Karar verdiğiniz seferiniz padişahlara yakışacak surette olsun. Sürekli duadayım. Yüce Allah zikrimizi kabul etsin. Zaferler elde edesin. Dualar ve selâmlar Hazret-i Peygamber'e ve büyük ordularına ulaştırılır. Kabulü yakın olsun.

Duyduğuma göre Allah'ın ikbali ciger köşem sultanım mübarek bir sefere çıkmaya karar vermişler. Allah-u Teâlâ'nın çeşitli lütufları, fetih zaferi için yardımları ve Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm'ın ruhaniyetlerinden yardım ve destek alarak zaferler elde edesin. O her şeyi işitendir ve icâbet edendir (o) isterse savaşla kâfirler Müslüman olsun.

Her şeyi bilen Allah şahittir ki gece ve gündüzlerde güzel dualardan uzak değiliz. Şüphe yoktur ki (bu) Müslümanların itaat ettikleri Sultan'a selâm ve duadır. Ne tarafa yöneleceğinizi beklemekteyiz, (sefer yönünü kastediyor) bu zayıf kula bildiresiniz ki yalnız Allah'ın rızasıyla dua etmeye devam ederiz.

Her şeyi işiten Allah büyüktür.

Âlemi süsleyen sancağın açıktır ki daimi surette bıraktığın emanetten geriye dört bin akçe kaldı. Murad ederim ki bu zayıf kulun hayatı devam ettikçe bu ihya kesilmeyip devam olunsun. Mutluluk veren varlığımız için (bu talebimiz) fazlalıktır.

kısmını oluşturmaktaydı. Tüm bu gelirlerin hepsini kendilerine saklamak yerine vakfiyeler kurarak işletmek için deyim yerindeyse adeta birbirleriyle yarışmaları elbette onların hayır hasenata ehemmiyet verdiklerine hamledilebilir. Fakat buna ek olarak, idaresi altındaki vakıf ve arazilerin büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda söz konusu bu vakıfların çokluğu ve büyüklüğünün, onlar için bir nevi statü göstergesi olduğu da ifade edilmelidir. Eşref Temel, "Devlet Adamı Olarak Valide Sultanlar (XVI.-XIX. Yüzyıllar Arası)", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 48, Denizli 2021.

⁷ Örneğin Nurbanu Valide Sultan'ın 2.000, Safiye Sultan'ın 3.000, Handan Valide Sultan'ın 1.000, Kösem Valide Sultan'ın 3.000 ve Hatice Turhan Valide Sultan'ın da 3.000 akçe günlük tahsisatı vardı. Bkz: Temel, "Devlet Adamı Olarak Valide Sultanlar..." s. 157.

Umulur ki sefere katılacak olanların ihtiyaçlarının devamlı olarak tedarik olunmasına yardımcı olunsun.

Ve benim devletli sultanım sen çok yıllar ömür göresin, ben zahmetten uzak kalamadım temennim budur ki mübarek seferin göze uzak ola. Ömrüm vefa etmezse ahiret hakkın helal edesin. Bakî olan Allah seni sur üfleninceye kadar galip ve muzaffer kılsın ve dertlerden uzak eylesin.

SONUÇ

Devlet görevlileri, diğer ülkelerin elçi veya yöneticileri dâhil kimsenin önünde eğilmeyen veya ayağa kalkmayan Osmanlı sultanlarının yalnızca valideleri için belirlenmiş bazı törenlerde ayağa kalkıp önlerinde eğilmeleri, onların annelerine göstermiş olduğu saygı ve hürmetin yanı sıra protokolde valide sultanların önemine de işaret eder. Bu bağlamda valide sultanlar yalnızca padişah veya şehzadenin annesi değil, devlet ricalindeki en üst tabakanın mensubu konumundadır. Fakat onların vazifeleri şehzadeyi doğurmakla bitmez aksine yeni başlamıştır. Valide sultan şehzadenin yalnız annesi değil sırdaşı, ilk arkadaşı, mürebbiyesi, danışmanı ve her daim müttefikidir. Bu konuma sahip kişinin, saraylı olsun veya olmasın, evladıyla kurmuş olduğu bağ da kuşkusuz çok güçlüdür. Bu sebeple mektubun edebi veya tarihi özelliğinin yanı sıra manevi değeri de büyüktür.

Mektup içeriğinde göze çarpan ilk husus, diğer tüm Osmanlı arşiv evrakında da olduğu gibi, söze dua ile başlanmasıdır. Sünni İslam devlet geleneğinin bir yansıması olarak Osmanlı resmi evrakı her daim dua ile başlardı. Evrak içeriğine göre, Sultan ve diğer devlet görevlilerinin elkabı, ardından her biri için ayrıca belirlenmiş duası yazılır, daha sonra da nakil-i iblağ bölümüne geçilirdi. Söz konusu mektubun giriş kısmında da önce dua bölümü yer almaktadır. İncelenen mektuptaki rütbe ve saygı bildiren sözlerden oluşan mektubun elkap kısmı ise Hazret-i Sultânım hitabıyla başlayıp saltanatınızın ve devletinizin kıyâmete kadar ebedî olması duâsıyla son bulmaktadır. Mektubun ibtidâ bölümüne de duâ ile başlanılmıştır. Duâların ardından mektubun tahallüs bölümüne giriş yapılmıştır. Asıl konunun anlatıldığı tahallüs bölümünde, Allah'ın ikbâli ciğer köşem sultânım bir mübarek sefere karar vermişler. Allah-u Teâlâ'nın türlü lütufları, fetih zaferi için yardımları ve Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm'ın ruhaniyetlerinden yardım ve destek alarak zaferler elde edesin. O her şeyi işitendir ve icâbet edendir. (O) isterse savaşla kâfirler Müslüman olsun duâlarıyla nihâyete ermiştir.

Mektubun talep bölümü; sefer yönünü öğrenmek ve kendisine ödenen maşın kesilmemesini rica ettiği kısmı kapsamaktadır. Tüm bu taleplerin akabinde; mutluluk veren varlığımız için bizim bu taleplerimiz fazlalıktır denmekte, yani sizin gibi yüce biri için talep ettiklerimiz küçük şeylerdir, şeklinde bir anlam içermektedir.

İntihâ, mektubun sonuç kısmıdır. Umulur ki sefere katılacak olanların ihtiyaçlarının devamlı olarak tedarik olunmasına yardımcı olunsun, şeklindeki iyi niyet dilek ve temennilerle son bulmuştur.

Mektup içeriğinde dikkati çeken bir diğer husus Osmanlı istihbarat algı ve anlayışının bir yansıması olarak sefer yönünün Valide sultandan dahi gizli tutulduğu⁸dur. Ayşe Hafsa Sultan'ın sefer yönünü merak edip sorması gayet tabiidir fakat sefer yönünü muhtemelen kendisi de askerden sonra öğrenecektir.

Son olarak Valide sultana ödenmekte olan ve ödenmesine devam edilmesi rica edilen maaş miktarı, dönemin mali durumu hakkında da araştırmacıya bir fikir vermektedir. Türk dilinin gelişim ve değişimine dair bir misal sunan bu kıymetli mektup, anlatımdaki nezaket ve incelik, seçilen kelimelerdeki özen ile Osmanlı elitinin kültürel ve edebi birikimini gözler önüne sermektedir.

KAYNAKÇA

- Faroqhi vd (2020). *Kanuni Sultan Süleyman ve Dönemi: Yeni Kaynaklar, Yeni Yaklaşımlar*, ed. Muhammed Fatih Çalışır, Suraiya Roschan Faroqhi, Mehmet Şakir Yılmaz, İbn-i Haldun Üniv. Yay., İstanbul.
- Öztuna, Y., (2014). *Kanuni Sultan Süleyman*, Ötüken Yay., İstanbul.
- Çabuk, V., (1980). *Divan-ı Muhibbi (Kanuni Sultan Süleyman'ın Şiirleri)*, Tercüman 1001 Eser, İstanbul.
- Derdiyok, İ. Ç., (1999). "Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği" *Osmanlı Kültür ve Sanat*, İstanbul.
- Rogers, M., (1993). "The Arts Under Süleymân the Magnificent", *Süleymân the Second and His Time* (ed. Halil İncalçık – Cemal Kafadar), İstanbul.
- Gökbilgin, M. T., (1999). "Süleyman I", *İA*, XI, İstanbul.

⁸ Öyle ki sultanlar sefer yönünü ordu komutanlarına dahi söylemezlerdi. Hedef noktaya yaklaşıldığında harp meclisi kurulur, seferin nereye düzenlenmekte olduğu komutanlara bildirilir, ardından onlar da hedefi askere açıklardı. Bu, merkezde çıkabilecek karışıklıklara mahal vermemek, sızmalar ve karşı casusluk gibi daha derin istihbarat stratejilerin önünü almak gibi gerekçelerle, Osmanlı idaresinin kuruluşundan itibaren sürdürdüğü bir istihbarat stratejisidir. Detaylı bilgi için bkz: M. Gökçen Daş Darcı, *Osmanlılarda İstihbarat Faaliyetleri (1300-1750)*, İstanbul 2022.

Gültekin, H., (2015), “Yavuz Sultan Selim’in Farsça Beyitleriyle Tercümeleri”, *Turkish Studies*, V.10/8, Spring, Ankara.

Emecen, F., (2010). “ Süleyman I” *TDV İA*, C. 38, İstanbul.

Hammer, J. V., (1989). *Büyük Osmanlı Tarihi II*, (Çeviren: Mehmet Ata, Yayına Hazırlayanlar: Mümin Çevik, Erol Kılıç), Üçdal Neşriyat, İstanbul.

Konyalı, İ. H., (1993). “Kanunî Sultan Süleyman’ın Annesi Hafsa Sultan’ın Vakfiyesi ve Manisa’daki Hayır Eserleri”, *Vakıflar Dergisi (VD)*, VIII.

Yörükoğlu, N., (1993). *Hafsa Sultan ve Külliyesi*, Sevinç Matbaası, Ankara.

Alkan, M., (2014). “Manisa’da Hafsa Sultan Dârüşşifası (Bîmarhanesi)”, *Turkish Studies*, V. 9/10, Ankara.

Temel, E., (2021). “Devlet Adamı Olarak Valide Sultanlar (XVI.-XIX. Yüzyıllar Arası)”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 48, Denizli, ss. 153-169.

Yelçe, N. Z., (2017). “Müzmin Bir Venedik Elçisi: Pietro Zen”, *Osmanlı İstanbulu, V. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri*, 19-21 Mayıs 2017, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul.

TS.MA.d, 6957

TS.MA.e, 850/29, 29 Zilhicce 927/ 30 Kasım 1521

Ekler 1:

Mektubun orijinal Hali

